

structural approaches, orientation to the objective language space, the importance of the people-colloquial element in the formation of the grammatical norm, its relationship with the historically fixed samples.

Keywords: case, noun-ablative case, locative-synthetic semantics, analytical form, instrumental, accusative, dative, genitive.

Vitae

Anatoliy Zahnitko is Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of NAS of Ukraine, Head of Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology at Donetsk National University named after Vasyl Stus. His areas of research interests include functional linguistics, cognitive linguistics, comparative linguistics, categorical linguistics, lexicographic linguistics, and text linguistics.

Correspondence: a.zagnitko@gmail.com

Nadiia Zahnitko, Senior Researcher at the Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology at Donetsk National University named after Vasyl Stus. Dialectology, linguopersonology, the theory of objective and subjective grammar, communicative linguistics.

Correspondence: n.zagnitko@donnu.edu.ua

Ян Капранов

DOI 10.31558/1815-3070.2018.36.3

УДК 81'374.4

ФІКСАЦІЯ ГЕНЕТИЧНИХ ВІДПОВІДНИКІВ ЕТИМОНІВ *mo-du (< *mor-du) І *mō У МОВАХ МОНГОЛЬСЬКОЇ І ТУНГУСО-МАНЬЧЖУРСЬКОЇ ГРУП АЛТАЙСЬКОЇ МОВНОЇ СІМ'І

У статті представлено аналіз реконструйованих етимонів *mo-du (< *mor-du) і *mō зі значенням “дерево” у мовах монгольської і тунгусо-маньчжурської груп алтайської мовної сім'ї та зафіксовано їхні рефлексії у залученому для порівняння генетичному матеріалі, серед яких як повний збіг у зовнішній формі прамовного приголосного *t і голосного *o / *ō, так і незбіг *d, *r, *u (для монгольського етимона, що дають підстави припустити віддалену спорідненість мов монгольської і тунгусо-маньчжурської груп, яка є відображенням 1) закону вирівнювання голосних у “різнорядних” словах (за С. А. Старостінін) у мовах монгольської групи і подекуди будовою мовного апарату носіїв мов тунгусо-маньчжурської групи; 2) закону сингармонізму, зокрема його положення про наявність в одному слові лише голосних переднього / заднього ряду в слові або якщо в першому складі голосні /o/ або /o:/, то голосні нижнього піднесення наступного складу повинні бути губними (лабіалізованими), а також про невідповідність діям цього закону окремих відповідників північномонгольської (калмицький *modn*), південномонгольської (шариюурський *tūdən*), киданьської (дагурський *tōd*, *tōde*) мовних підгруп як результат впливу китайської, тибетської й іранських (таджицької і пушту) мов; 3) спільних архетипних уявлень носіїв мов про названий етимон об'єкт навколишнього середовища – дерево.

Ключові слова: рефлекс, етимон, монгольська і тунгусо-маньчжурська мовні групи, віддалена спорідненість, закон сингармонізму.

Представники макрокомпаративної алтаїстики (див. праці А. М. Щербака, N. Poppe, G. J. Ramstedt та ін.) для перевірки т. зв. алтайської гіпотези намагалися здійснити реконструкцію алтайських етимонів, які б дали змогу науково обґрунтувати ступені генетичної спорідненості монгольських, тюркських і тунгусо-маньчжурських мов. Проте, на думку А. М. Щербака, ця проблема так і залишилася не розв'язаною, оскільки “поява порівняльних граматик викликала посилення скептицизму, і для більшості дослідників алтайська гіпотеза майже втратила свою наукову цінність” (Shcherbak 21).

Спробуємо долучитися до обговорення цієї проблематики і відновити науковий оптимізм щодо алтайської гіпотези та її перевірки крізь призму ностратичної лінгвістики за допомогою наявних на сьогодні етимологічних верій окремих етимонів, рефлексії яких простежуються в більшості мов алтайської сім'ї, серед яких: монгольська, тунгусо-маньчжурська мовні групи.

Мета статті – проаналізувати реконструйовані етимони *mo-du (< *mor-du) і *mō зі значенням “дерево” в мовах монгольської і тунгусо-маньчжурської груп алтайської мовної сім'ї та пояснити виявлені збіги й незбіги у залученому для порівняння генетичному матеріалі як відображення віддаленої спорідненості цих мов.

У процесі аналізу генетичного матеріалу монгольської і тунгусо-маньчжурської мовних груп, які входять до складу алтайської мовної сім'ї, вдалося зафіксувати рефлексії монгольського етимона *mo-du (< *mor-du)

зі значенням “дерево” і тунгусоманьчжурського етимона *mō з тим же значенням у мовах, що входять до складу цих груп.

Реконструйований С. А. Старостіним монгольський етимон *mo-du (< *mor-du) зі значенням “дерево” простежується у мовах таких мовних підгруп: *північномонгольської*: писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun, mu-du-ni, mudon, mudun; халха mod(on); ордоський mudu(n); бурятський modo(n); калмицький modn; *південномонгольської*: дунсянський mutun; баоанський muton, morton; шарюгурський mūdān; монгорський mōdi; *киданьської*: дагурський mōd, mōde; *могольської*: могольський modun; mādun (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Генетичні відповідники монгольської мовної групи			
монгольський етимон *mo-du (< *mor-du) “дерево”			
Монгольська мовна група			
Північномонгольська мовна підгрупа	Південномонгольська мовна підгрупа	Киданьська мовна підгрупа	Могольська мовна підгрупа
писемний монгольський modu(n)	дунсянський mutun	дагурський mōd, mōde	могольський modun; mādun
середньомонгольський modun, mu-du-ni, mudon, mudun	баоанський muton, morton		
халха mod(on)	шарюгурський mūdān		
ордоський mudu(n)	монгорський mōdi		
бурятський modo(n)			
калмицький modn			

Тунгусоманьчжурський етимон *mō реконструйований для мов *північної (сибірської)*: евенкійський mō, негідальський mō, евенський mō, солонський mō; *південної (маньчжурської)*: розмовний маньчжурський mō, літературний маньчжурський moo, чжурчженьський mo; *південно-східної (амурської, нанійської)*: ульчський mō, орокський mō, нанайський mō, ороцький mō, удейський mō – мовних підгруп: (див. Табл. 2).

Таблиця 2

Генетичні відповідники тунгусо-маньчжурської мовної групи		
тунгусоманьчжурський етимон *mō “дерево”		
Тунгусо-маньчжурської мовна група		
Північна (сибірська) мовна підгрупа	Південна (маньчжурська) мовна підгрупа	Південно-східна (амурська, нанійська) мовна підгрупа
евенкійський mō	розмовний маньчжурський mō	ульчський mō
негідальський mō	літературний маньчжурський moo	орокський mō
евенський mō	чжурчженьський mo	нанайський mō
солонський mō		ороцький mō
		удейський mō

План вираження монгольського етимона *mo-du (< *mor-du) і тунгусоманьчжурського етимона *mō дає змогу зафіксувати фонетико-фонематичні рефлексі прамовних голосних і приголосних.

Рефлексом прамовних приголосних *m у монгольському і тунгусоманьчжурському етимонах є приголосна фонема /m/ з такими характеристиками: за місцем творення – є білабіальною, за способом творення – носовою, за типом фонації – сонорною, за твердістю / м’якістю – твердою – у всіх генетичних відповідниках монгольської і тунгусо-маньчжурської мовних групах.

При цьому що стосується прамовного голосного *o, то тут виявляємо окрім рефлексів і відмінності, зокрема – у монгольському етимоні йому відповідають п’ять голосних фонем: короткі /o/, /u/ (у відповідниках *північномонгольської* (писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun, mu-du-ni, mudon, mudun; халха mod(on); ордоський mudu(n); бурятський modo(n); калмицький modn), *південномонгольської* (дунсянський mutun; баоанський muton, morton), *могольської* (могольський modun) мовних підгруп) та довгі /a:/, /o:/, /u:/ (у відповідниках *південномонгольської* (шарюгурський mūdān; монгорський mōdi), *киданьської* (дагурський mōd, mōde) мовних підгруп), а у тунгусоманьчжурському – лише дві голосні фонемі: коротка /o/ (у відповідниках *південної (маньчжурської)* (літературний маньчжурський moo, чжурчженьський mo) мовної підгрупи) та довга /o:/ (у відповідниках *північної (сибірської)* (евенкійський mō, негідальський mō, евенський mō, солонський mō), *південної (маньчжурської)* (розмовний маньчжурський mō), *південно-східній (амурській, нанійській)* (ульчський mō, орокський mō, нанайський mō, ороцький mō, удейський mō) мовних підгруп).

Збігаються повністю дві фонемі: **коротка /o/** за тривалістю звучання – коротка, за положенням губ – лабіалізована, за місцем творення – задній ряд, за ступенем піднесення спинки язика – низьке піднесення та **довга /o:/** за тривалістю звучання – довга, за положенням губ – лабіалізована, за місцем творення – задній ряд, за ступенем піднесення спинки язика – низьке піднесення у мовах *монгольської* (*північномонгольська*: писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun; халха mod(on); бурятський modo(n); калмицький modn; *південномонгольська*: баоанський mor᠎ᠣᠭ; монгорський mōdi; *киданьська*: дагурський mōd, mōde; *могольська*: могольський modun *підгрупи*) і *тунгусо-маньчжурської* (*північна* (*сибірська*): евенкійський mō, негідальський mō, евенський mō, солонський mō; *південна* (*маньчжурська*): розмовний маньчжурський mō, літературний маньчжурський moo, чжурчженьський mo; *південно-східна* (*амурська, нанійська*): ульчський mō, орокський mō, нанайський mō, ороцьський mō, удейський mō *підгрупи*) груп. Але при цьому фонема /o/ в генетичному матеріалі монгольської мовної групи представлена ще й алофоном [u], а фонема /u/ – алофоном [o].

Щодо довгих фонем /a:/, /o:/, /u:/ у генетичному матеріалі монгольської мовної групи, то, за версією Г. В. Санджеєва, вони, на відміну від коротких, як правило, були представлені в першому складі (Sanzheyev 77) і тим самим несли основний наголос, який був характерний, за припущенням Ш. Хатторі, прамонгольській мові (Hattori). У монголістиці вважають, що тривалість голосних цілком залежна від словесного наголосу (Б. Я. Владімірцов), який “завжди падає на перший склад слова” і є “експіраторним і динамічним, дуже сильним”. Завдяки цьому перший голосний слова набуває виразності і сили, відбувається посилення голосного експіраторним шляхом, при цьому не спостерігається підвищення в музичному плані і подовження цього голосного (Vladimirtsov 97).

Коротка ж фонема /o/, зафіксована у відповідниках *південної* (*маньчжурської*) (літературний маньчжурський moo, чжурчженьський mo) *мовної підгрупи*, викликає і донині дискусії. Наприклад, Дж. Клосон вважає літературний маньчжурський відповідник moo китаїзмом (Klason 40), але С. А. Старостін з такою думкою не погоджується і говорить, що “це абсолютно виключено”, бо **тунгусо-маньчжурський етимон *mō** сягає саме пратунгусо-маньчжурської епохи, коли китайська назва дерева мала ще кінцевий -k: середньокитайський muk, давньокитайський *mōk; окрім того, жодного іншого китаїзму в пратунгусо-маньчжурській поки не виявлено (Starostin 53).

О. М. Певнов припускає, що чжурчженьська була першою мовою тунгусо-маньчжурської групи, яка утворила своє письмо, причому самотутне, дуже складне, і яке не застосовувалося до жодної мови. Письмо чжурчженів – це одна з тих графічних систем, які не стали інтернаціональними. Відповідно до літописних даних (“Цзинь ши”), спочатку було створено “велике” чжурчженьське письмо (1119 р.), а потім “мале” (1138 р.). Е. В. Шавкунов припускає, що пам’ятки, про які говорять, що вони виконані “малим” чжурчженьським письмом, насправді, написані “великим”, тобто більш раннім (Shavkunov). Такої ж позиції дотримується і Г. Кійосе (Kiyose 22). Згодом це письмо було забуто; мова, зафіксована цим письмом, поступово піддалася заміні іншими системами письма (насамперед, китайською). Сам же чжурчженьський етнос втратив свою ідентичність і розчинився в інших народах, у першу чергу, в маньчжурах (Pevnov 280).

Ймовірно, первісна дивергенція (розпад) тунгусо-маньчжурських мов почалася приблизно дві тисячі років тому в Середньому Приамур’ї (Pevnov “Linguistic solutions ...”). На сьогодні тунгусо-маньчжурську мовну історію представляють (О. М. Певнов) так: першим від прамови відокремився предок чжурчженьської і маньчжурської мов; другим – від “постпрамовного” діалектного континууму відокремився предок нанайської, ульчської і орокської мов; третім – від уже “постпостпрамовного” діалектного континууму відокремився предок ороцької й удегейської мов; те, що залишилося, – це предок евенкійської, солонської, негідальської й евенської мов (Pevnov 280). Якщо така модель дивергенції мов тунгусо-маньчжурської групи О. М. Пєвнова є вірною, то лінгвістично максимально віддаленими одна від одної повинні бути, з одного боку, південна (маньчжурська) мовна підгрупа, а з іншого, – мови так званої північної (сибірської) мовної підгрупи (негідальська, солонська, евенкійська й евенська мови).

Попри те, що першим від прамови відокремився предок чжурчженьської і маньчжурської мов, їх генетичні відношення оцінювалися вченими по-різному. Так, Н. Поппе писав: “чжурчженьська є близькою до маньчжурської, і її можна розглядати як староманьчжурську або як діалект мови, іншим діалектом якого був староманьчжурський” (Porre 28). У більш пізній праці Н. Поппе читаємо приблизно те саме: “чжурчженьська є мовою дуже близькою до маньчжурської і може розглядатися або як рання форма маньчжурської, або як діалект, що є дуже близьким до староманьчжурської” (Porre 30). Подібного положення з приводу взаємної близькості цих мов дотримувався Л. Лігеті: “[...] маньчжурська мова повинна вважатися одним із діалектів чжурчженьської мови” (Ligetі 231). Іншу позицію висловив на початку ХХ ст. Б. Лауфер: “традиційне твердження про те, що маньчжури є нащадками чжурчженів, є необґрунтованим і бездоказовим, відтак і те, що одна мова історично розвинулася з іншої. Але учений не заперечує ймовірну спорідненість цих мов по одній і тій же родовій лінії” (Laufer 45).

Ці коментарі й різні спостереження учених дають підстави припустити, що чжурчженьська мова все ж таки є ближчою до маньчжурської, ніж будь-яка інша мова тунгусо-маньчжурської групи. Це підтверджується фонетикою обох мов, що нагадує пряме успадкування (чжурчженьська → маньчжурська), тобто спільні характеристики для фонемі /o/: за тривалістю звучання – короткі, за положенням губ – лабіалізовані, за місцем творення – задній ряд, за ступенем піднесення спинки язика – низьке піднесення. Натомість, цей збіг

О. М. Певнов пояснює не лише генетичними, а й ареальними причинами” (Afanasyeva, Pevnov 56). Тому це питання ще залишається подекуди відкритим.

Щодо довгої фонемі /o:/, яка простежується у відповідниках *північної (сибірської), південної (маньчжурської), південно-східній (амурській, нанійській) мовних підгрупах*, то її характер, за версією В. І. Ципціуса (який описував її для евенської мови), відрізняються від коротких фонем лише з кількісної сторони, тобто більшою протяжністю у вимові, а й з якісної, тобто за артикуляцією – за будовою мовних органів (будовою мовного апарату) носіїв досліджуваної мови. Загалом, такі фонемі характеризуються дещо нижчим піднесенням і схильністю до дифтонгізації (Tsintsius 51).

Як зазначає В. І. Ципціус, у мовах тунгусо-маньчжурської групи серед багатьох відповідників простежується велика кількість фонетичних форм – дублетів. Дублети – це парні звукові різновиди слова. У зв'язку з цим можна припустити, що відповідники *північної (сибірської), південної (маньчжурської), південно-східній (амурській, нанійській) мовних підгруп* – це результат контактів з мовами *південної (маньчжурської) мовної підгрупи*, які і дотепер не припиняються (Tsintsius 249).

Рефлекси **монгольського правого приголосного *d** простежуються у двох приголосних фонемах /d/, /t/ у відповідниках *північномонгольської* (писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun, tu-du-ni, mudon, mudun; халха mod(on); ордоський mudu(n); бурятський modo(n); калмицький modn), *південномонгольської* (дунсянський mutun; баоанський muton, morton; шаріюгурський mūdən; монгорський mōdi), *киданьської* (дагурський mōd, mōde), *могольської* (могольський modun; mādun) мовних підгруп. Дзвінка фонема /d/ характерна для *північномонгольської, киданьської, могольської мовних підгруп*, а глуха /t/ лише для *південномонгольської мовної підгрупи*.

С. А. Старостін пояснює це тим, що, ймовірно, в генетичних відповідниках *південномонгольської мовної підгрупи* (дунсянський mutun; баоанський muton) відбувся **процес асиміляції за місцем і способом творення**, тобто повного переходу дзвінкої /d/ у глуху /t/ у цій же позиції (питома дзвінка приголосна /d/ піддалася процесу оглушення перед задніми голосними /o/, /u/) (Starostin 8–9).

Рефлекси афіксальної морфемі **монгольського правого голосного *u** простежуються в чотирьох коротких голосних фонемах та їх алофонах: /e/; /i/; /o/; /u/; при цьому фонема /o/ представлена ще алофоном [u], а фонема /u/ – алофоном [o] у відповідниках *північномонгольської* (писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun, tu-du-ni, mudon, mudun; халха mod(on); ордоський mudu(n); бурятський modo(n)), *південномонгольської* (дунсянський mutun; баоанський muton, morton; шаріюгурський mūdən; монгорський mōdi), *киданьської* (дагурський mōde), *могольської* (могольський modun; mādun) мовних підгруп.

Зафіксовані рефлекси коротких голосних фонем у кінці слів (окрім відповідника *північномонгольської* (середньомонгольський tu-du-ni) мовної підгрупи) мають, за версією А. А. Бобровнікова, другорядний наголос (Bobrovnikov 33), що падає на останній склад (Б. Я. Владімірцов), який “буває одночасно експіраторним і музичним. Музичний наголос полягає в односторонньому підвищенні тону” (Vladimirtsov 97). У середині XIX ст. А. А. Бобровніков виявив [...] підвищення тону, яке припадало на останній склад слова” (Bobrovnikov 33), який пояснив це так: “Скільки б не було у слові довгих голосних і де б вони не знаходилися, підвищення тону або наголос буває завжди на останньому голосному, – і не важливо, чи є він довгим, або коротким” (Bobrovnikov 33).

У кореневій морфемі другого етимона (***mor-du**) представлений **монгольський правий приголосний *r**, рефлекси якого простежуються у приголосній фонемі /r/ у генетичному відповіднику *південномонгольської мовної підгрупи*: баоанський morton. Але для С. А. Старостіна перший етимон є більш імовірним, а не цей – другий, бо, за версією Г. Рамстедта, прамонгольська мова регулярно втрачала всі сонорні, тобто *r в *mor-du перед суфіксами -su(n), -du(n) (Ramstedt 199).

Проведений аналіз фонем та їх алофонів, представлених у першому і другому складах, демонструє дію **закону сингармонізму**, суть якого полягає в тому, що якість голосного другого складу частково залежить від якості голосного першого складу (Yakhontova 10–18).

У генетичних відповідниках монгольської мовної групи простежуються два правила дії цього закону:

1) в одному й тому ж слові можуть бути представлені голосні або тільки переднього, або тільки заднього ряду: так, за способом творення голосні фонемі першого і другого складу генетичних відповідників відповідають задньому ряду (Yakhontova 10–18): *північномонгольська* (писемний монгольський modu(n); середньомонгольський modun, tu-du-ni, mudon, mudun; халха mod(on); ордоський mudu(n); бурятський modo(n)), *південномонгольська* (дунсянський mutun; баоанський muton, morton), *могольська* (могольський modun; mādun) мовні підгрупи. При цьому виняток становить нейтральна голосна фонема /i/, яка є сумісною в одному слові і з голосними переднього, і з голосними заднього ряду (Yakhontova 10–18): *південномонгольська* (монгорський mōdi) мовна підгрупа (тут голосна фонема /i/ у другому складі співвідноситься з довгою голосною фонемою /o:/ в першому складі);

2) якщо першою голосною фонемою в слові є /o/ або /o:/, то голосні нижнього піднесення наступного складу повинні бути губними (лабіалізованими), тобто в наступному складі не можуть стояти /a/ чи /e/ (Yakhontova 10–18): *північномонгольська* (халха mod(on); бурятський modo(n)), *південномонгольська* (баоанський muton, morton) мовні підгрупи.

Звертаємо увагу на те, що закон сингармонізму не є характерним для окремих відповідників *північномонгольської* (калмицький modn), *південномонгольської* (шаріюгурський mūdən), *киданьської*

(дагурський *mōd, mōde*) мовних підгруп. Так, Г. Д. Санджеєв припускає, що “в одній і тій же ж говірці має місце чергування голосних нелексико-граматичного характеру”, а розвиток “особливостей вокалізму монгорського, могольського і деяких інших монгольських діалектів уже з XIII–XV ст. відбувається під сильним впливом китайської, тибетської, а також іранських (таджицької і пушту) мов” (Sanzheyev 86).

План змісту – семантика монгольського етимона **mo-du* (< **mor-du*) “*дерево*” і тунгусоманьчжурського етимона **mō* “*дерево*” є спільною для всіх залучених до аналізу генетичних відповідників монгольської і тунгусо-маньчжурської мовної групи.

Щодо незбігу окремих характеристик південномонгольської (монгорський *mōdi*), киданьської (дагурський *mōd, mōde*), могольської (могольський *modun, mādun*) мовних підгруп й інших мов монгольської групи, то Г. Д. Санджеєв надає три ймовірні версії: 1) носії цих мов відірвалися від решти монголів ще у XIII–XIV ст. і більше вже не мали з ними контактів. Інша частина монголів розпалася на окремі групи пізніше. Але ці групи, відірвавшись одна від одної, все ж повністю не втрачали між собою контакту. Ця обставина є важливою ще й тому, що саме після XIV ст. в історії монгольських мов настає період так званого посиленого перелому середніх складів (йдеться про наголос) й перебудови граматичного ладу в порядку поступового, але різного вдосконалення основних елементів наявних діалектів того часу. Припускають, що у цей же час предки ойратів і особливо монголів вступили в добу так званого кочового феодалізму, що не могло не позначитися, наприклад, на особливостях словникового складу відповідних діалектів, тоді як предки бурят-монголів не зазнали феодального тиску; 2) дагури, моголи і монгори були на той час безписемними народами; 3) носії монгорської, дагурської і могольської мов опинилися в зовсім іншому мовному оточенні й століттями підлягали сильному впливу з боку іранських, тунгусо-маньчжурських, китайської й тибетської мов (Sanzheyev 11–12).

Висновки. Проведений аналіз генетичного матеріалу, залученого для реконструкції етимонів **mo-du* (< **mor-du*) і **mō* монгольської і тунгусо-маньчжурської мовних груп, дає змогу, з одного боку, простежити процеси *дивергентного* (розщеплення прамовної голосної **o* / **ō* на п'ять фонем (короткі /*o*/, /*u*/; довгі /*a*:/, /*o*:/, /*u*:/) у мовах монгольської групи і на дві фонем (коротка /*o*/, довга /*o*:/) – в мовах тунгусо-маньчжурської), а з іншого, *конвергентного* (виникнення у трьох загальних структурних характеристик внаслідок досить тривалих та інтенсивних мовних контактів: носії мов монгорської, дагурської і могольської мов монгольської групи століттями підлягали впливу з боку мов тунгусо-маньчжурської групи *розвитку*, а також китайської, тибетської й іранських (таджицької і пушту) мов, що дає підстави припустити *віддалену спорідненість* між цими мовами (про що свідчить розширення кореневої морфемі в монгольському етимоні: прамовні конструкти **d*, **r*, **u*) (у мовах північномонгольської, киданьської, могольської підгруп).

References

- Afanasyeva Ye. F., Pevnov A. M. *Chzhurchzhen'skiy yazyk* (Jurchen Language). Ulan-Ude: Buryatskiy gosudarstvennyy universitet, 2017. Print.
- Bobrovnikov A. A. *Grammatika mongolsko-kalmytskogo yazyka* (Grammar of the Mongolian-Kalmyk language). Kazan: tipografiya Kazanskogo universiteta, 1849. Print.
- Hattori Sh. The Length of Vowels in Proto Mongolian. *Олон улсын монгол хэл бичгийн эрдэмтний анхдугаар их хурал. Улаанбаатар*, 1961. 2-р дэвт. Print.
- Kiyose G. *A Study of the Jurchen Language and Script*. Kyoto, 1977. Print.
- Klосon J. Leksikostatisticheskaya otsenka altayskoy teorii (Lexicostatistical assessment of the Altai theory). *Voprosy yazykoznaniya*. 1969, 5, 22–41. Print.
- Laufer B. Skizze der mandjurischen Literatur (Sketch of the Mandjurische literature). *Keleti Szemle*. 1908, IX. Print.
- Ligeti L. Les anciens éléments mongols dans le mandchou (The ancient Mongol elements in Manchu). *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*. T. X, fasc. 3, 1960. Print.
- Pevnov A. M. Lingvisticheskiye puti resheniya tunguso-manchzhurskoy problemy (Linguistic solutions to the Tungus-Manchurian problem). *Voprosy yazykoznaniya*. 2008, 5. 63–83. Print.
- Pevnov A. M. O nekotorykh tunguso-manchzhurskikh grammaticheskikh relikhtakh v chzhurchzhen'skom yazyke (On some Tungus-Manchu grammatical relics in Jurchen language). *Tanguty v Tsentral'noy Azii. Sbornik statey v chest' 80-letiya professora Ye. I. Kychanova*. M., 2012, 279–304. Print.
- Poppe N. N. Grammatika pismenno-mongolskogo yazyka (Grammar of the writing Mongolian language). Moskva – Leningrad: Izd-vo AN SSSR, 1937. Print.
- Ramstedt G. I. *Vvedeniye v altayskoye yazykoznaniye* (Introduction to the Altai linguistics). M.: Izd-vo inostr. lit., 1957. Print.
- Sanzheyev G. D. *Sravnitel'naya grammatika mongolskikh yazykov* (Comparative grammar of Mongolian languages). M.: Izd. AN SSSR, 1953. Tom 1. Fonetika i morfologiya imennykh chastey rechi. Print.
- Shavkunov E. V. K voprosu o rasshifrovke maloy kidan-chzhurchzhenskoy pismennosti (On the Question of Decoding Small Khitan-Jurchen Written Language). *Epigrafika Vostoka*. M.; JL, 1963, XV. Print.
- Shcherbak A. M. O kharaktere leksicheskikh vzaimosvyazey tyurkskikh, mongolskikh i tunguso-manchzhurskikh yazykov (On the character of lexical interrelations of Turkic, Mongolian and Tungus-Manchu languages). *Voprosy yazykoznaniya*, 1966, 3. Print

Starostin S. A. *Altayskaya problema i proiskhozhdeniye yaponskogo yazyka* (The Altai Problem and the Origins of the Japanese Language). M.: Nauka, Glavnaya redaktsiya vostochnoy literatury, 1991. Print.

Tsintsius V. I. *Sravnitel'naya fonetika tunguso-manchzhurskikh yazykov* (Comparative Phonetics of Manchu-Tungus Languages). L., 1949. Print.

Vladimirtsov B. Ya. *Sravnitel'naya grammatika mongolskogo pismennogo yazyka i khalkhaskogo narechiya* (Comparative grammar of the Mongolian written language and Khalkha dialect). L., 1929. Print.

Yakhontova N. S. *Mongolskiye yazyki* (Mongolian languages). *Yazyki mira. Mongolskiye yazyki. Tunguso-manchzhurskiye yazyki. Yaponskiy yazyk. Koreyskiy yazyk*. M., 1997. Print.

Надійшла до редакції 20 листопада 2018 року.

FIXATION OF GENETIC CORRESPONDENCES OF ETYMONS *mo-du (< *mor-du) AND *mō IN THE LANGUAGES OF THE MONGOLIAN AND TUNGUS-MANCHU GROUPS OF ALTAIC LANGUAGE FAMILY

Yan Kapranov

Department of Professor G. G. Pocheptsov Department of Germanic and Finno-Ugric Philology,
Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

Abstract

Background: The representatives of Macrocomparative Altaic Studies (see the works of Shcherbak, Poppe, Ramstedt et. al.) to test the so-called Altaic hypothesis attempted to carry out the reconstruction of the Altaic etymons, which would allow us to scientifically substantiate the degrees of genetic affinity of the Mongolian, Turkic and Tungus-Manchu languages.

Purpose: The purpose of the article is to analyze the reconstructed etymons *mo-du (< *mor-du) and *mō “tree” in the languages of the Mongolian and Tungus-Manchu groups of the Altaic language family and to explain the revealed coincidences and discrepancies in the genetic material as a reflection of the remote affinity of these languages.

Results: The analysis of the genetic material involved in the reconstruction of the etymons *mo-du (< *mor-du) and *mō of the Mongolian and Tungus-Manchu language groups is possible, on the one hand, to trace the processes of divergent (splitting of the proto-language vowel *o / *ō for five phonemes (short /o/, /u/; long /a:/, /o:/, /u:/) in the languages of the Mongolian group and two phonemes (short /o/, long /o:/) in the languages of the Tungus-Manchu group), but on the other hand, convergent (occurrence in three general structural characteristics due to sufficiently long and intense linguistic contacts: carriers in the Mongolian, Dagur and Mogul languages of the Mongolian group were influenced by languages of the Tungus-Manchu group for centuries, as well as Chinese, Tibetan and Iranian (Tajik and Pashto) languages, which suggests a remote affinity between these languages (as evidenced by the expansion root morphemes in the Mongolian etymon: the proto-language constructs *d, *r, *u) (in the languages of the North Mongolian, Kidan, Mogul subgroups).

Discussion: The Macrocomparative Altaic Studies is generally replenished with new methods, techniques and research methods in statics and dynamics. The problem of Macrocomparative Altaic Studies, its theoretical understanding and practical expression requires the analysis of genetic material of the Mongolian, Turkic and Tungus-Manchu languages to prove this or that degree of affinity.

Keywords: etymons, Mongolian and Tungus-Manchu groups, Altaic language family, genetic material, remote affinity.

Vitae

Yan Kapranov is Candidate of Sciences (Philology), Associate Professor, Doctorate Student in the Professor G. G. Pocheptsov Department of Germanic and Finno-Ugric Philology at Kyiv National Linguistic University. His areas of research interests include Comparative / Macrocomparative Linguistics, Corpus Linguistics, Etymologies, Translation Studies.

Correspondence: skinner@ukr.net